

کفتمان اخلاقِ حبس بیتِ الیمِ رضا

رضا وطن دوست

سرشناسه وطن دوست، رضا، ۱۳۳۹ -

عنوان و نام پدیدآور گفتمان اخلاق جهانی در تعالیم رضوی / رضا وطن دوست.

مشخصات نشر مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری ۱۶۸ ص.

شابک 978-600-06-0186-7

وضعیت فهرست نویسی فیبا.

موضوع علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳ - ۲۰۳ ق. — دیدگاه درباره اخلاق.

موضوع اخلاق اسلامی.

شناسه افزوده بنیاد پژوهشهای اسلامی.

رده دیویی ۲۹۷ / ۹۵۷

ه. کنگره ۱۳۹۶ ی ۶ و / ۳۵ / ۴۷ BP

ماره - بشنا. ملی ۴۸۰۲۶۴۰

گفتمان اخلاق جهانی

در تعالیم رضوی

رضا وطن دوست

ویراستار: محمود نظری پور

چاپ اول: ۱۳۹۶ / ۱۰۰۰ نسخه، رقی / قیمت ۶۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

.....	سخن ناشر	۹
.....	مقدمه حجت الاسلام والمیزان دکتر محمد هادی عبد خدایی	۱۳
.....	مقدمه	۲۵
.....	فصل اول: کلیات و مفاهیم	۲۹
.....	گفتار اول: ضرورت و اهمیت	۲۹
.....	ضرورت طرح اخلاق جهانی از منظر امام رضا علیه السلام	۳۰
.....	گفتار دوم: اهداف و انگیزه ها	۳۱
.....	۱. تطبیق دستورهای اسلامی با اخلاق جهانی	۳۱
.....	۲. بازخوانی شخصیت جهانی امام رضا علیه السلام	۳۲
.....	۳. الگوپذیری و رشدیابی	۳۳
.....	۴. تبیین فرهنگ دینی	۳۴
.....	۵. تجربه اندوزی و عبرت گیری	۳۴
.....	گفتار سوم: پیشینه	۳۵
.....	الف: پیشینه اخلاق جهانی	۳۵
.....	ب: پیشینه تحقیق پیرامون اخلاق جهانی از منظر امام رضا علیه السلام	۴۵

- گفتار چهارم: مفهوم شناسی ۴۶
- اخلاق ۴۶
- رفتار اخلاقی ۴۷
- علم اخلاق ۴۸
- جهانی شدن ۴۹
- جهانی شدن، تهدید یا فرصت؟ ۵۰
- اخلاق جهانی ۵۲
- خاستگاه اخلاق جهانی ۵۳
- نگاه زندگانی امام رضا علیه السلام ۵۵
- نام لقب ۵۵
- کنیه ۵۶
- پدر و مادر ۵۷
- تولد ۵۸
- دوران امامت ۵۸
- شهادت و محل دفن ۵۸
- مشهد مدفن امام رضا علیه السلام ۵۹
- فصل دوم: اصول و مبانی اخلاق جهانی ۶۱
- گفتار اول: انسان و ضرورت کرامت مداری ۶۱
- برخورداری انسان از علم خدایی ۶۴
- مسجود فرشتگان واقع شدن ۶۶
- مفتخر به پذیرش امانت الهی ۶۸
- تسخیر موجودات برای انسان ۶۹
- گفتار دوم: تکلیف مداری و مسئولیت پذیری در اجتماع ۷۱
- گفتار سوم: قانون مداری ۷۲

گفتار چهارم: اهلیت‌گرایی و شایسته‌سالاری ۷۴

گفتار پنجم: صداقت و عدالت‌مداری ۷۶

گفتار ششم: تلاش در جهت حل اختلافات موجود ۷۷

گفتار هفتم: پایبندی به اصول مشترک اخلاق جهانی ۷۹

فصل سوم: منطق نظری و عملی امام رضا (ع) با رویکرد جهانی ۸۱

بخش اول: انسان و جامعه‌پذیری ۸۳

الف: عوامل جامعه‌پذیری ۸۴

ب: منع جامعه‌پذیری ۸۵

گفتار دوم: ضرورت عدل و مدیریت‌پذیری ۸۶

گفتار سوم: زمامداری و مدیریت مطلوب ۸۷

الف: عدالت‌پیشگی ۸۸

ب: شایسته‌سالاری ۹۰

گفتار چهارم: پیوستگی رهبری دینی و سیاسی ۹۲

گفتار پنجم: گفت‌وگوی تمدن‌ها ۹۳

۱. ضرورت کاربرد عقل ۹۴

۲. تکیه بر اصول مشترک ۹۴

۳. رفتار کرامت‌مندانه با طرف مقابل ۹۶

۴. تحمل اهانت‌ها در گفت‌وگو ۹۸

۵. استناد به منابع مورد قبول مخاطب ۱۰۰

گفتار ششم: انصاف در روابط اجتماعی ۱۰۱

گفتار هفتم: همسانی در جامعه بشری ۱۰۲

گفتار هشتم: همزیستی مسالمت‌آمیز با پیروان ادیان ابراهیمی ۱۰۴

گفتار نهم: تأکید بر هم‌گرایی در جامعه ایمانی ۱۱۱

- گفتار دهم: حسن رابطه با بینوایان ۱۱۶
۱. کمک به نیازمندان ۱۱۶
۲. مهربانی با زیردستان ۱۱۹
- گفتار یازدهم: رعایت حقوق کارگران ۱۲۱
۱. منزلت کارگران ۱۲۲
۲. قرارداد با تعیین مزد کارگر ۱۲۲
۳. میزان ساعت کار ۱۲۴
- گفتار شانزدهم: پاسداشت طبیعت و حفظ محیط زیست ۱۲۴
۱. عسل و آبادانی زمین ۱۲۶
۲. دوستی با گیاهان ۱۲۷
۳. حمایت از حشرات ۱۲۸
- گفتار سیزدهم: ضرورت اخلاق داری در خانواده ۱۲۹
۱. تحقیق درباره همسر دلخواه ۱۳۰
۲. تعیین و پرداخت مهریه ۱۳۱
۳. مهرورزی در خانواده ۱۳۲
۴. تأمین نیازهای خانواده ۱۳۳
۵. امنیت روانی با خودآرایی در منزل ۱۳۳
- گفتار چهاردهم: میانه روی محوری ترین اصل زندگی ۱۳۵
۱. کاهش جرم های مالی ۱۳۶
۲. رسیدن به کمال ایمان ۱۳۷
۳. تضمین سلامتی ۱۳۸
۴. تأمین امنیت ثروتمندان ۱۳۹
- گفتار پانزدهم: مسئولیت پذیری در کمک به نیازمندان ۱۴۱
- گفتار شانزدهم: ضرورت بهداشت برای همگان ۱۴۳
- الف: بهداشت تن ۱۴۳

۱۴۴.....	حمام کردن
۱۴۶.....	بهداشت دست و صورت
۱۴۷.....	بهداشت دهان و دندان
۱۴۸.....	بهداشت مو و ناخن
۱۴۹.....	بهداشت تخلی
۱۴۹.....	بهداشت روان
۱۵۰.....	مدیریت زمان و تفریح سالم
۱۵۲.....	توکل و استقامت و ان
۱۵۴.....	سلامت و برهیز از بداخلاقی
۱۵۵.....	فرجام سخن: منشور اخلاق جهانی از نظر امام رضا (ع)
۱۶۱.....	کتابنامه
۱۶۱.....	الف: کتاب ها
۱۶۷.....	ب: نشریات

مقدمه حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد هادی عبد خدایی

اینجا فضای شهر زبر تودل باست

﴿فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُدْخَلَ مِنْهُنَّ أَنْفُسُهُمْ يَسْتَخْرِجُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ* رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ﴾

اهمیت هر زمان و مکانی بستگی به وقایع و حوادث دارد که در آنها پدیدار می‌گردد، تا آنجا که خداوند متعال آن روزگاران باشد که را «ایام الله» نامیده و یادآوری و تذکریدان را توصیه نموده و می‌فرماید: ﴿رَحْمَةً مِّنَ اللَّهِ﴾^۱ و سرزمینی را که به تکلم با کلیم الله اختصاص داده است، مقدس نامیده و می‌فرماید: ﴿فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى﴾^۲ شهر مقدس مکه آنگاهی به اوج عظمت دست یافت که دربرگیرنده رسول اکرم ﷺ گردید، تا آنجا که خداوند متعال بدان سوگند خورد و فرمود:

۱. نور (۲۴): ۳۶، ۳۷.

۲. ابراهیم (۱۴): ۵.

۳. طه (۲۰): ۱۲.

﴿لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ * وَأَنْتَ حَلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾.^۱ شهریشرب هم زمانی اهمیت یافت که «مدینه النبی» گردید. خداوند متعال مقام ابراهیم را یکی از نشانه‌های روشن می‌داند و ارج می‌نهد و دستور اقامه نماز در آن جایگاه مقدس را می‌دهد و می‌فرماید: ﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾.^۲ او مسجد الاقصی را هم گرامی داشته است که مرکز عبادت الهی و زندگی پیامبران و نزول وحی بدیشان و معراج رسول اکرم اسلام می‌باشد: ﴿الْمَسْجِدَ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ﴾.^۳ همچنین سرزمین‌هایی از آن رو که قریب‌گاه مهدیان راه خداوند و مرکز رشادت‌ها و ایثارها گردیدند، اعتبار و عظمت یابند.

دوازده قرن پیش عرب‌ای به نام «سناباد» از روستاهای اطراف توس هنگامی اعتبار و اهمیت یافت که مضجع مطهر هشتمین امام معصوم علیه السلام و پاره تن رسول اکرم صلی الله علیه و آله در آن قرار گرفت و آن‌گاه مزین به نام «مشهد الرضا» گردید، تا آنجا که متجاوز از هزار سال پیش، علی بن ابی عبد الله خوافی طوس را مخاطب قرار داد و چنین گفت:

یا ارض طوس سقاك الله رحمة ماذا تربت من الخيرات يا طوس
طابت بقاعك في الدنيا و طيبها شخص نوي يستاد مرموس^۴

ای سرزمین توس! خداوند تو را از رحمت خویش سزایب گرداند. ای توس، چه خیرات و خوبی‌هایی را در برداری! بقعه‌هایت در دنیا پاکیزه

۱. بلد (۹۰): ۲۰۱.

۲. بقره (۲): ۱۲۵.

۳. اسراء (۱۷): ۱.

۴. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۹۹، ص ۵۴.

باد، و بقعه‌های تورا شخصی که در سناباد اقامت گزیده و مدفون گشته، پاکیزه گردانیده است.

از همان آغاز، دل‌های عاشقان ولایت و عارفان دل‌بسته امامت پیوسته به سوی این مضجع شریف پرواز نموده و به زیارت او شتافته‌اند. برخی مجاورت را انتخاب کرده و عده‌ای هم از هر فرصتی استفاده نموده و گاه و بگاه تشریف حاصل کرده‌اند، تاکنون که به صورت یک کلان‌شهر زیارتی درآمده و سالانه پذیرای میلیون‌ها زائر شیفته از نقاط گوناگون جهان است.

امام هشتم همچون دیگر امان معصوم از نظر کلیه فضایل و کمالات انسانی چهره بی‌نظیری داشته و به ۱۰۰۰ سال از نظر علم و تقوا درخشیده‌اند، تا آنجا که او را تندیس از رسول کرم صلی الله علیه و آله مرفی نموده‌اند. چهره ملکوتی حضرت آن چنان برجسته است که پدر بزرگوارش او را «عالم آل محمد» نامیده‌اند.^۱ از هنگامی که در مدینه بر منبر درس و هدایت قرار داشته تا زمانی که در مرو و شرق دنیای اسلام به شایستگی و مباحثات کلامی پرداخته، پیوسته نورافشانی فرموده است.

حضرت ثامن الائمه مدت بیست سال پس از پدر بزرگوارش عهده‌دار مقام مقدس امامت بود که هفده سال آن را در مدینه می‌زیست. در این شهر مقدس که مهم‌ترین پایگاه علمی دنیای اسلام در آن روز بود، امام در مسجد الرسول جلوس می‌فرمود و به تعلیم و ارشاد می‌پرداخت. علمای برجسته‌ای در آن شهر و مسجد حضور داشتند، ولی هر کجا در هر

۱. طبرسی، فضل بن حسن، اعلام‌الوری، ج ۲، ص ۶۵.

مسئله‌ای درمی‌ماندند، همگان به اتفاق روبه آن حضرت می‌آوردند و از ایشان سؤال می‌کردند، تا آنجا که گفته شده است در طول آن مدت پانزده هزار مسئله و به روایتی هجده هزار مسئله از حضرت سؤال شده و ایشان پاسخ گفته‌اند.^۱

بسیاری از دانشمندان از راویان امام هشتم محسوب می‌شوند که تعداد آنها را ۳۱۳ نفر تا ۳۶۷ نفر برشمرده‌اند. تنها شیخ طوسی ۲۱۵ نفر از آنها را برشمرده است که در میان ایشان چهره‌های بسیار درخشانده و ماندگار، مانند یونس بن عبدالرحمن، صفوان بن یحیی، حسن بن محبوب و محمد بن ابی عمیر که هر کدام دارای اصول و تألیفات متعددی هستند، دیده می‌شوند.

مأمون خلیفه عباسی که از نظر دانش و زیرکی و سیاست در میان عباسیان بی‌نظیر بود، با یک حاکم سیاسی و مدبرانه ۳۳ هزار نفر از مردان و زنان عباسی را گردآورد و امام رضا (ع) را در دعوت کرد و پس از تجلیل از آن حضرت، به حاضران اظهار داشت که من در میان فرزندان عباس و علی (ع) کنجکاوای کردم و در این زمانه شخصی را بر او اوارتر از علی بن موسی (ع) برای خلافت نیافتم.

این موضوع که مأمون در میان سردمداران معترض و رقبات سیاسی خود با صراحت بیان کرده است، به خوبی از شکوه فضایل در امام هشتم حکایت می‌نماید، به طوری که فضایل حضرت حتی برای مخالفان هم انکارناپذیر بوده است، و گرنه آنها اعتراض می‌نمودند و چند شخصیت مشابه را معرفی

می کردند. طبری در خلال وقایع سال ۲۰۱ هجری می نویسد:

المأمون قد جعل علی بن موسی بن جعفر ولی عهدیه من بعده و ذلك انه نظرفی بنی العباس و بنی علی فلم یجد احداً افضل ولا اروع ولا اعلم منه؛ مأمون، علی بن موسی بن جعفر علیه السلام را ولیعهد خود قرار داد، پس از آنکه در میان فرزندان عباس و علی کاوش نمود و شخصی را با فضیلت تر و نیز کارتر و دانشمندتر از وی نیافت.

سیطره و قدرت علمی امام هشتم جهان اسلام را فرا گرفته بود و با پذیرش ولایعهدی و نهایت در مباحثات کلامی و اعتقادی، آوازه علمی امام از آن نیز فراتر رفته به بزه هنگامی که تفوق علمی آن حضرت بر صاحبان کلیه ادیان واضح و برهن گردید و با هردانشمندی از ادیان گوناگون با کتاب مورد اعتماد خود و با مبانی خود استدلال و احتجاج فرمود: با جاثلیق مسیحی با انجیل، با رأس البالوت یهودی با تورات، با هرید اکبرزرتشتی با منطقی قوی و با عمران صابی با استدلالی متین.^۲

عمران صابی از متکلمان برجسته زمان خود بود و گفت و گوها او قدری به درازا کشید، ولی سرانجام مجاب شد و اسلام آورد و آب به شهادتین گشود و روبه قبله به سجده افتاد. آن حضرت گذشته از ظاهر با صاحبان ادیان، در زمان حساس خود که شبهات دینی رواج داشت، سد محکمی در دفاع از حقایق اسلامی و عقاید دینی بود و عمیق ترین پاسخ ها را ارائه فرمود.

۱. طبری، محمد بن جریر، تاریخ الامم و الملوک، ج ۷، ص ۱۳۹.

۲. طبرسی، احمد بن علی، احتجاج، ج ۲، ص ۱۹۹.